

Εκταση: **400** τ. χλμ. Ανάπτυξη ακτών: **177** χλμ. Πληθυσμός: **8.780**

Το δεύτερο σε μέγεθος νησί των Κυκλάδων, η Άνδρος, βρίσκεται στο βορειότερο σημείο του συμπλέγματος, νοτιοανατολικά της Εύβοιας, της οποίας το Ακρωτήριο Καφηρέας (το γνωστό και πάντα θαλασσοδαρμένο Κάβο Ντόρο) απέχει επτά μίλια. Κι απλώνεται βορειοδυτικά της Τήνου, από την οποία την χωρίζει ο μικρού πλάτους (μόλις τρία τέταρτα του μιλίου) πορθμός του Στενού. Το μέγιστο μήκος της Άνδρου είναι 39 χλμ. και 200 μ. και το μέγιστο πλάτος 16 χλμ. και 600 μ. Ορεινή (Πέταλο, 1003 μ.) με πολύεδρες κατάφυτες κοιλάδες (καλλιεργούνται εσπεριδοειδή, ελιές, αμπέλια, σύκα και σιτηρά), συντηρεί κτηνοτροφία αιγοπροβάτων, βοοειδών και γουρουνιών και διαθέτει τρεις ιαματικές πηγές (τις αλκαλικές της Σάριζας και της Αγίας Ειρήνης και της Άρνας με υφάλμυρο καθαρτικό νερό). Νησί των καπετάνιων και των εφοπλιστών, η Άνδρος έχει το δεύτερο σε αριθμό πλοίων νηολόγιο μετά τον Πειραιά και, τα τελευταία χρόνια, εξελίσσεται σε τουριστικό κέντρο με αξιόλογη κίνηση. Ξενοδοχεία υπάρχουν σε όλους τους παράλιους οικισμούς και στα ορεινά Αποίκια, ενώ διαμερίσματα με παροχές ξενοδοχείου και ενοικιαζόμενα διαμερίσματα και δωμάτια προσφέρονται παντού.

Ακτοπλοϊκά, το λιμάνι της Γαύριο συνδέεται με τη Ραφήνα, από την οποία απέχει 37 μίλια, και με τα νησιά Κέα, Λήμνο, Σύρο, ενώ το καλοκαίρι και με τα νησιά Αμοργό, Ίο και Πάτμο (με ταχύπλοο, και με Μύκονο).

Η πρωτεύουσα του νησιού, Άνδρος ή **Χώρα** (31 χλμ. από το Γαύριο), στο μυχό κόλπου, πλαγιάζει ως τη θάλασσα, με βορειοανατολική προέκτασή της το

Νειμποριό

(Νέο Εμπόριο, περίφημη αγορά και λιμάνι από το 1578 και σε όλη τη διάρκεια της τουρκοκρατίας) και το

Παραπόρτι

, νοτιοανατολικά. Και τα δυο διαθέτουν θαυμάσιες αμμουδιές, όπως άλλωστε και οι κοντινές

Γιαλιά

και

Πίσω Γιαλιά

. Στη Χώρα έχει κτιστεί το κάστρο του Μαρίνου Δάνδολου, ενώ αξιοθέατες είναι οι εκκλησίες της Παναγιάς Παλατιανής (Αγία Τσουρά) και της Παναγιάς της Θεοσκεπάστης και αξιόλογα τα μουσεία Αρχαιολογικό (με το άγαλμα του Ερμή που πιθανολογείται ότι φιλοτέχνησε ο Πραξιτέλης), Μοντέρνας Τέχνης (με έργα και του Ανδριώτη γλύπτη Μιχάλη Τόμπρου) και Ναυτικό. Στην πλατεία, πάνω από τη θάλασσα, έχει στηθεί το άγαλμα του Αφανή Ναύτη, έργο του Μιχάλη Τόμπρου. Ψηλά, τέσσερα χλμ. από τη Χώρα, σε μαγευτική

και γεμάτη πηγές τοποθεσία, τα

Αποίκια

εκπλησσουν με τη διάταξη των κτιρίων τους και ελκύουν πολλούς επισκέπτες καθώς εκεί βρίσκεται και η πηγή Σάριζα. Πέντε χλμ. από το κύριο λιμάνι του νησιού, το

Γαύριο

με τις φιλόξενες αμμουδιές, σώζεται ο 5όροφος κολουροκωνικός πύργος «του Αγίου Πέτρου» (ελληνιστικής μάλλον εποχής).

Βυζαντινό και μεσαιωνικό κέντρο του νησιού, η **Μεσαριά** βρίσκεται στον κεντρικό δρόμο, 5 χλμ. νοτιοδυτικά της Χώρας, μέσα στα δέντρα. Η περίφημη εκκλησία των Ταξιαρχών που υπάρχει εκεί, κτίστηκε το 1158 και ανακαινίστηκε τον 18

ο

αιώνα. Κι αμέσως μετά, οι

Μένητες

, σε καταπράσινο και γεμάτο νερά τοπίο, με την γνωστή Πηγή του Διονύσου. Μέσα σε απάνεμο όρμο, στη δυτική παραλία του νησιού, ο οικισμός

Μπασι

έχει εξελιχθεί σε θέρετρο με έντονη ζωή και κίνηση, με μεγάλη τουριστική υποδομή και πλήθος καταλύματα. Κάστρα, παλιά μοναστήρια και βυζαντινές εκκλησιές βρίσκονται διάσπαρτες στο νησί. Και πάμπολλες περιοχές για κολύμπι (ανάμεσά τους, η Χρυσή Ακτή και οι όρμοι Κόρθι, Παλαιόπολης και Χαλκολιμιώνα).

Τηλέφωνα: Λιμεναρχείο: *Χώρα* 228.20.22.572, *Γαύριο* 228.20.71.213. Αστυνομία: *Χώρα* 228.20.22.300,

Γαύριο

228.20.71.220,

Μπασι

228.20.41.204. Δήμος Χώρας: 228.20.22.275. Κέντρο Υγείας Χώρας: 228.20.23.333,

028.20.23.703. Αγροτικό ιατρείο:

Γαύριο

228.20.71.210,

Κόρθι

228.20.61.217, *Μπασι* 228.20.41.326. Λεωφορεία: 228.20.22.316. Ταξί: 228.20.22.171.

Ιδιωτικό γραφείο τουρισμού:

Γαύριο

228.20.71.571,

Μπασι

228.20.41.064, 228.20.41.198, 228.20.41.252.

Η ιστορία της Άνδρου

Οι πρώτοι οικιστές:

Τριγυρνούσε στα μέρη της Αττικής η όμορφη, Κρέουσα, κόρη του αυτόχθονα Ερεχθέα. Την είδε ο θεός Απόλλωνας, την ερωτεύτηκε κι απέκτησε μαζί της τον Ξούθο (μελλοντικό γενάρχη του Ίωνα και όλων των Ιώνων) και τον Ανία, στον οποίο δίδαξε την τέχνη της μαντικής. Αυτού γιος ήταν ο Άνδρος ή Ανδρέας που διδάχτηκε την μαντική από τον πατέρα του και εξελίχθηκε σε μεγάλο στρατηγό του Ραδάμανθου, αδελφού του βασιλιά της Κρήτης, Μίνωα. Εκείνο τον καιρό, η Κρήτη ήταν πολυάνθρωπη και υπήρχε ανάγκη να φύγουν κάποιοι και να ιδρύσουν αποικίες. Ο Ραδάμανθους διάλεξε τον Άνδρο και τον έχρισε οικιστή του νησιού που πήρε το όνομά του. Σύντομα, επανάσταση στο νησί ανάγκασε τον Άνδρο να φύγει. Πήρε τις πιστές του οικογένειες και πήγε στην περιοχή της Ίδας (στη μικρασιατική Τροία), όπου έκτισε νέα πόλη, την Άντανδρο (σπουδαίο ναυπηγικό κέντρο και ναυτικό ορμητήριο).

Στην Άνδρο [Νωναγρία (με υγρή πεδιάδα) ή Επαγρίδα ή Λαβία (με πλούσια βλάστηση) ή Υγρούσα (με πολλά νερά)] εντοπίστηκαν μυκηναϊκοί οικισμοί του 1500 π.Χ. και νεότεροι. Γύρω στα 1000 π.Χ., Ίωνες άποικοι έφτασαν και κατέκλυσαν το νησί. Είχαν δεσμούς με την Χαλκίδα της Εύβοιας (σε συνεργασία μαζί της η ανδριώτικη Ζαγορά ίδρυσε, μετά το 900 π.Χ., νέες αποικίες στη Χαλκιδική και στη Θράκη), ενώ τον Η' αιώνα υπάρχουν ενδείξεις ότι βρίσκονταν κάτω από την επικυριαρχία της Ερέτριας (επίσης στην Εύβοια). Τον ΣΤ' αιώνα, όπως κι άλλα νησιά από τις Κυκλάδες, πέρασαν στην επιρροή της Νάξου.

Μια άτυχη έμπνευση του Αθηναίου Θεμιστοκλή, μετά τη ναυμαχία της Σαλαμίνας (480 π.Χ.), να κάνει εκστρατεία εναντίον του νησιού με μόνο στόχο την λαφυραγωγία, όχι μόνο απέτυχε αλλ' έβαλε και τις βάσεις για το μετέπειτα μίσος των κατοίκων της Άνδρου εναντίον της Αθήνας. Παρ' όλα αυτά, το 476 π.Χ. προσχώρησαν στην Αθηναϊκή συμμαχία. Εβδομήντα χρόνια αργότερα, στη φωτιά του Πελοποννησιακού πολέμου, άλλαξαν στρατόπεδο και πήγαν με τους Σπαρτιάτες (409/8 π.Χ.).

Το νησί βρέθηκε στη δίνη των πολέμων ανάμεσα στους διαδόχους του Μεγάλου Αλεξάνδρου και διαδοχικά πέρασε στην κατοχή των Πτολεμαίων (308 – 265), του Αντίγονου (265 – 244), ξανά των Πτολεμαίων (244 – 202), για να βρεθεί στην κυριότητα του βασιλιά της Μακεδονίας Φίλιππου Ε΄ Μακεδονίας και, το 199 π.Χ., της Ρώμης. Τότε, εκδιώχθηκαν όλοι οι κάτοικοι της Άνδρου και στάλθηκαν στο Δήλιο της Βοιωτίας. Το νησί, αργότερα, επανοικίστηκε, καθώς οι Ρωμαίοι το χάρισαν στον βασιλιά Ατταλο της Περγάμου. Ο τελευταίος Ατταλος (Γ΄, 171 – 133 π.Χ.), με διαθήκη, άφησε το νησί κληρονομιά στη Ρώμη. Στα 31 π.Χ., η Άνδρος ήταν ρωμαϊκή επαρχία.

Οι κάτοικοι της εκχριστιανίστηκαν νωρίς, ενώ, στην εποχή της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, το νησί εξελίχθηκε σε ναυτική δύναμη και εμπορικό κέντρο μεταξωτών. Η Φιλοσοφική Ακαδημία της Άνδρου και οι περισσότερες από τις σπουδαίες εκκλησίες της κτίστηκαν στις αρχές της δεύτερης χιλιετίας, τότε που έδρασε και ο θεολόγος φιλόσοφος Μιχαήλ Ψελλός (1018 – 1078 μ.Χ.): Είχε σπουδάσει θεολογία, φιλοσοφία, ιατρική, αστρονομία, αρχαιολογία, ιστορία, μαθηματικά και ποίηση και τιμήθηκε ως «υπέρτιμος και ύπατος των φιλοσόφων», καθώς και με ανώτατα αξιώματα στην αυτοκρατορική αυλή της Κωνσταντινούπολης. Αναζωογόνησε την έρευνα των πηγών, αποκατέστησε τον Πλάτωνα και συνετέλεσε στην αναγέννηση της ρητορικής (σπουδαιότερα συγγράμματά του είναι τα «Δόξαι περί ψυχής», «Περί δόγματος», «Τίνα περί δαιμόνων δοξάζουσιν Έλληνες», «Διδασκαλία παντοδαπή», «Περί ρητορικής» κ.ά.).

Τον καιρό των φέουδων:

Όταν, το 1207, ο Βενετσιάνος Μάρκος Σανούδος (Sanudo, 1153 - 1227), κατέλαβε τα νησιά των Κυκλάδων, χάρισε την Άνδρο στον Μαρίνο Δάνδολο (Dandolo), συγγενή του δόγη. Ο νέος κυρίαρχος αναγνώρισε την επικυριαρχία του Σανούδου κι εγκαταστάθηκε, φεουδάρχης στο νησί. Ο διάδοχός του, Μαρίνος Δάνδολος, έκτισε το κάστρο που και σήμερα υπάρχει στη Χώρα κι ακολούθησε πολιτική ανεξιθρησκίας σε τέτοιο βαθμό, ώστε έφτασε να φυλακίσει ένα Λατίνο επίσκοπο και να αφοριστεί (το 1233) από τον πάπα Γρηγόριο Θ΄. Όμως, η Άνδρος γνώρισε σειρά ολόκληρη φεουδαρχών που έσπειραν κάστρα σε ολόκληρο το νησί. Στα 1440, πέρασε στην κατοχή του βαρόνου της Πάρου, Κρουστίνου Σομαρίπα. Στα 1537, την πήρε για λογαριασμό της Οθωμανικής αυτοκρατορίας ο Αλγερινός πειρατής και ναύαρχος Χαϊρεντίν Μπαρμπαρόσα.

Την εποχή εκείνη, ο γεννημένος στην Πορτογαλία εβραίος Ιωσήφ Νάζι (1525 - 1579) ήταν μόλις δώδεκα χρόνων. Όταν μεγάλωσε, εξελίχθηκε σε πάμπλουτο τραπεζίτη, με γνώμη που επηρέαζε την οικονομική πορεία ολόκληρης της Ευρώπης. Έγινε φίλος με τον σουλτάνο Σουλεϊμάν Β' τον Μεγαλοπρεπή κι αργότερα με τον διάδοχό του, Σελίμ Β'. Κάποια στιγμή, έκτισε ένα ανάκτορο στην περιοχή του Πέραν, στην Κωνσταντινούπολη, κι εγκαταστάθηκε εκεί μόνιμα. Έγινε ρυθμιστής της πολιτικής και οικονομικής ζωής της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Στα 1566, ο σουλτάνος Σελίμ Β' τον ονόμασε δούκα Νάξου και Άνδρου και του χάρισε τα δυο νησιά μαζί με όλο το δουκάτο. Τα κυβέρνησε ως τον θάνατό του με αντιπροσώπους, σκληρά αλλά σύμφωνα με τα τοπικά έθιμα.

Για λίγο καιρό, το νησί γνώρισε διοικητές κάποιους εφήμερους τυραννίσκους, Φράγκους και Τούρκους. Μετά, η Άνδρος έγινε τιμάρια που δόθηκε στη βαλιδέ σουλτάνα (στην εκάστοτε βασιλομήτορα). Στο νησί τοποθετούνταν για να το διοικήσουν βοεβόδες, είτε μουσουλμάνοι είτε χριστιανοί. Με τον καιρό, οι Ανδριώτες κέρδισαν προνόμια και απολάμβαναν πολλές ελευθερίες. Πλούτισαν, απέκτησαν εμπορικά πλοία που γρήγορα μετασκευάστηκαν σε ικανά να αποκρούουν πειρατικές επιθέσεις και ζούσαν χωρίς ή με ελάχιστη τουρκική παρουσία. Η ευημερία διήρκεσε δυο αιώνες.

Στα 1770 με 1774, η Άνδρος κυριεύτηκε προσωρινά από τους Ρώσους. Και, στον πόλεμο της Ρωσίας με την Τουρκία, στα 1790, είδε την άτυχη ναυμαχία του Λάμπρου Κατσώνη στα νερά της (ναυμαχία του Καφηρέα). Ήταν 6 Απριλίου του 1790, όταν ο χιλιάρχος της Μεγάλης Αικατερίνης, Λάμπρος Κατσώνης, επικεφαλής επτά πολεμικών πλοίων, συναντήθηκε με 15 του τουρκικού στόλου, στο Κάβο Ντόρο. Η ναυμαχία ήταν επική και οι Τούρκοι αναγκάστηκαν να αποχωρήσουν. Επανήλθαν την επομένη, 7 του μήνα, μαζί με άλλα 12 (αλγερινά). Μετά από κραταιά αντίσταση, ο Λάμπρος Κατσώνης υποχρεώθηκε να υποχωρήσει διασώζοντας μόνο δύο πλοία. Τα υπόλοιπα πέντε ανατινάχτηκαν στον αέρα από τους καπετάνιους τους που προτίμησαν να πεθάνουν μαζί με τα πληρώματά τους παρά να αιχμαλωτιστούν. Από το ιστορικό αυτό επεισόδιο γεννήθηκε η παροιμία «Σαν σ' αρέσει μπάρμπα Λάμπρο, ξαναπέρνα από την Άνδρο» (για πράξεις που δεν μπορούν να ευοδωθούν εξαιτίας ανυπέρβλητων δυσχερειών). Μια γενιά αργότερα, η Άνδρος επαναστάτησε.

Ο Θεόφιλος Καΐρης και η επανάσταση:

Ο Ανδριώτης Θεόφιλος Καΐρης (1784 – 1853) σπούδασε φιλοσοφία και φυσικομαθηματικά

στην Πίζα της Ιταλίας και στο Παρίσι. Έγινε μοναχός και διετέλεσε καθηγητής της Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης και της Σχολής των Κυδωνιών (το μικρασιατικό Αϊβαλί, απέναντι από την Μυτιλήνη). Μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία κι άρχισε να εργάζεται για την επανάσταση των Ελλήνων. Στις 10 Μαΐου του 1821, ύψωσε στην Άνδρο την επαναστατική σημαία. Υπήρξε γενναίος αγωνιστής κι ευτύχησε να δει την πατρίδα του ελεύθερο τμήμα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους (Πρωτόκολλο του Λονδίνου, 3 Φεβρουαρίου 1830). Αμέσως, διέθεσε χρήματα για να ιδρύσει σχολή που γρήγορα απέκτησε μεγάλη φήμη. Την ονόμασε «Ορφανοτροφείον» και δίδασκε εκεί και ο ίδιος. Η διδασκαλία του προκάλεσε την αντίδραση της Ιεράς Συνόδου, η οποία εξαπέλυσε φοβερές διώξεις εναντίον του: Τον καθάιρεσαν, τον εξόρισαν στη Σκιάθο και πέτυχαν να τον καταδικάσουν σε φυλάκιση δυο ετών και επταετή αστυνομική επιτήρηση. Πέθανε στη φυλακή.

Σήμερα, τιμάται ως ήρωας της Άνδρου. Ένας δρόμος και μια πλατεία με το άγαλμά του φέρουν το όνομά του στη Χώρα, όπου το αναπαλαιωμένο σπίτι του έχει μεταβληθεί σε επισκέψιμο εκθεσιακό χώρο, ενώ η Βιβλιοθήκη του (επίσης στη Χώρα) ανήκει στα αξιοθέατα και διαθέτει σπάνιες εκδόσεις και χειρόγραφα. Κι ως Ίδρυμα, ασκεί μεγάλη πολιτιστική και πνευματική δραστηριότητα.

(Έθνος της Κυριακής, 2001 – 2002) (τελευταία επεξεργασία, 13.2.2010)